

جغرافیای تاریخی تاجیکستان

پژوهش در:

تاریخ، جغرافیا، آثار باستانی، بزرگان،

ویژگی‌های اجتماعی و جمعیتی،

فرهنگ مردم و اقتصاد تاجیکستان

پژوهش و نگارش:

ایرج افشار (سیستانی)

افشار (سیستانی)، ایرج، ۱۳۱۹-

جغرافیای تاریخی تاجیکستان: پژوهش در تاریخ، جغرافیا، آثار باستانی، بزرگان، ویژگی های اجتماعی و جمعیتی، فرهنگ مردم و اقتصاد تاجیکستان / پژوهش و نگارش ایرج افشار (سیستانی). - تهران:

انتشارات بین المللی الهدی، ۱۳۸۳.

ISBN:964-8121- 93-1

۲۵۶ ص. نقشه. ۱۹۵۰۰ ریال

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا:

کتابنامه: ص. [۲۵۵]-۲۵۶؛ همچنین به صورت زیر نویس.

۱. تاجیکستان. الف. عنوان. ب. عنوان: پژوهش در تاریخ، جغرافیا، آثار باستانی، بزرگان، ویژگی های

اجتماعی و جمعیتی، فرهنگ و مردم و اقتصاد تاجیکستان

۹۵۸/۶

۸۳-۲۴۲۱۸ م

ج ۷ الف ۹۲۳ / DK

کتابخانه ملی ایران

انتشارات بین المللی الهدی

تهران - صندوق پستی: ۴۳۶۳ - ۱۴۱۵۵

تلفن: ۶۴۰۶۲۶۱ فاکس: ۶۴۰۶۲۴۰

نام کتاب: جغرافیای تاریخی تاجیکستان

پژوهش و نگارش: ایرج افشار (سیستانی)

نوبت چاپ: اول، ۱۳۸۳ هـ ش

تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۹۵۰۰ ریال

ناشر: انتشارات بین المللی الهدی

شابک: ۹۳-۱۱۲۱-۹۶۴

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

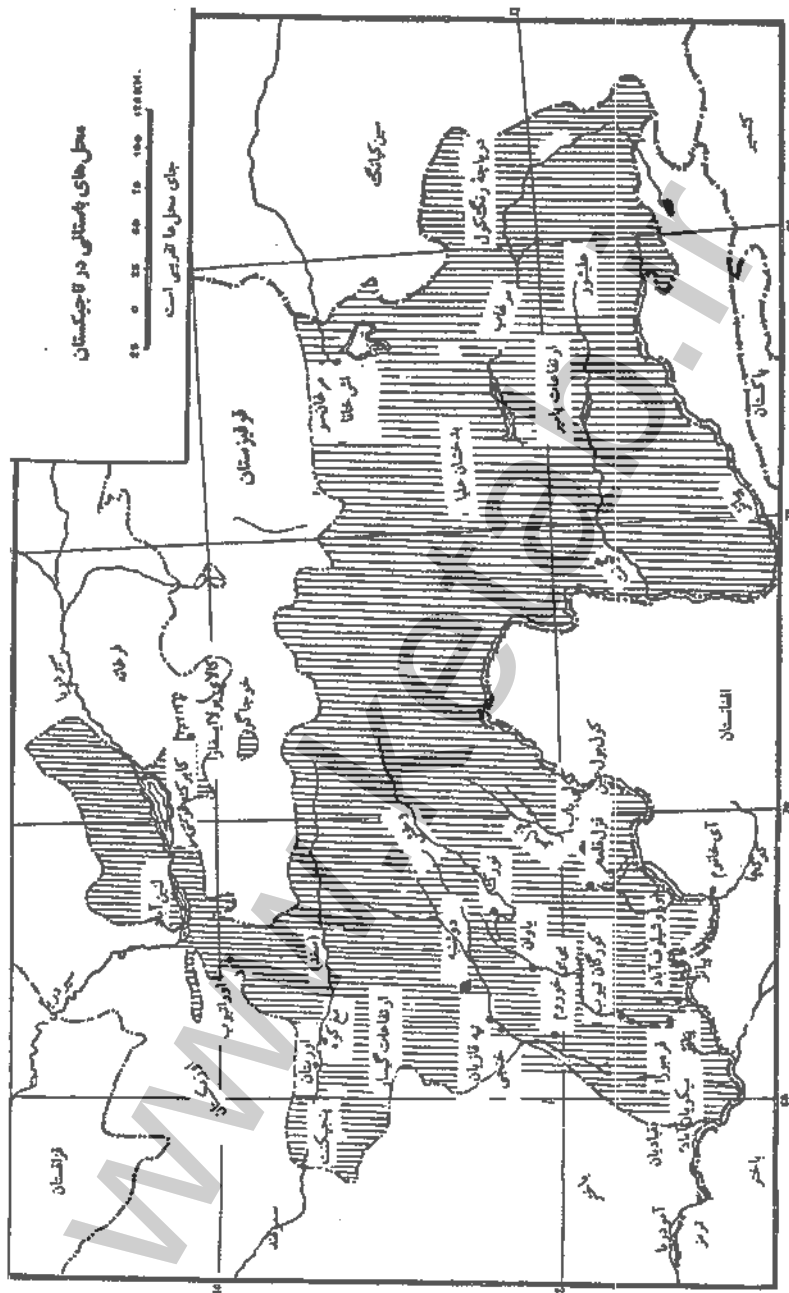

نقشه آسیای مرکزی

محل های پستی در تاجیکستان

13 0 75 64 51 100 100000

جای محل و تقریباً آن

تَقْوِيَةُ تَاجِيكِسْتَانِ

فهرست

پیش گفتار ۱۷

آوانگاری ۱۹

بخش اول: نگاهی به آسیای مرکزی

فصل اول: جایگاه جغرافیایی، ناهمواری‌ها، رودها، آب و هوا، خاک‌ها، پوشش گیاهی و منابع

زیرزمینی ۲۳

۱- جایگاه جغرافیایی ۲۳

۲- ناهمواری‌ها ۲۵

۱-۲- ناحیه پست دشتی ۲۵

۲-۲- ناحیه هموار ۲۶

۲-۲- زمین‌های بلند و کوه‌های جوان ۲۶

۳- ویژگی‌های اقلیمی ۲۶

۴- رودها ۲۸

۵- خاک‌ها ۲۹

۶- پوشش گیاهی ۲۹

۷- منابع زیرزمینی ۳۰

فصل دوم: جایگاه تاریخی، راهبردی و توانمندی‌های اقتصادی ۳۱

۱- نام ۳۱

۲- پیشینه تاریخی ۳۲

۱-۲- پیش از اسلام ۳۲

۲-۲- پس از اسلام ۳۳

۳- جایگاه راهبردی و توانمندی‌های اقتصادی ۳۶

بخش دوم: سرزمین و مردم تاجیکستان

فصل اول: جایگاه جغرافیایی، کوه‌ها، آب‌ها، آب و هوا، پوشش گیاهی و زندگی جانوری ۴۱

۱- جایگاه جغرافیایی ۴۱

۲- کوه‌ها ۴۲

۳- آب‌ها ۴۴

۱-۳- رودها ۴۴

۴۴	۱-۳-سیر دریا
۴۴	۲-۳-آمودریا
۴۴	۲-۳-تالاب‌ها
۴۵	۳-۳-چشمه‌ها
۴۵	۴-آب و هوا
۴۷	۵-پوشش گیاهی
۴۹	۶-زندگی جانوری
۵۳	فصل دوم: واژه تاجیک و نام تاجیکستان
۵۳	۱-واژه تاجیک
۵۳	۱-۱-پیشینه واژه تاجیک
۵۵	۲-۱-نویسندگان و واژه تاجیک
۵۶	۲-۱-فرهنگ و واژه تاجیک
۵۹	۳-۱-کاربرد واژه تاجیک
۶۱	۴-۱-مفهوم اصلی واژه تاجیک
۶۲	۲-نام تاجیکستان
۶۳	فصل سوم: پیشینه تاریخی تاجیک‌ها و تاجیکستان
۶۳	۱-پیش از اسلام
۷۰	۲-پس از اسلام
۷۳	فصل چهارم: آثار باستانی و تاریخی
۷۵	۱-دوره سنگ
۷۵	۲-دوره برنز و پس از آن
۷۵	۲-۱-نواحی پامیر
۷۹	۲-جنوب باختری تاجیکستان
۷۹	۲-۱-دره و خش
۸۴	۲-۲-دره کافر نیگان
۸۷	۳-۲-شمال تاجیکستان
۸۷	۳-۲-۱-کایراک قومی، ایسفارا
۸۷	۳-۲-۲-مغ کوه
۹۰	۳-۳-۲-پنج‌کنت

۲-شهر حصار.....	۹۵
۳-شهر هُلُبُک.....	۱۰۱
۴-آرامگاه رودکی.....	۱۰۳
۵-آرامگاه علاءالدین.....	۱۰۳
۶-آرامگاه سیدعلی همدانی.....	۱۰۳
۷-آرامگاه ابواسحاق ختلانی.....	۱۰۵
۸-خانه کتاب.....	۱۰۵
۹-رصدهخانه خجند.....	۱۰۵
۱۰-آثار آچین تپه.....	۱۰۷
۱۱-آثار بلندی‌های پامیر.....	۱۰۷
۱۲-نسخه‌های خطی فارسی.....	۱۰۷
فصل پنجم: ساختار حکومتی، اداری و سیاسی.....	۱۰۹
۱-دوران اتحاد جماهیر شورودی.....	۱۰۹
۱-۱-وزارت‌خانه‌ها.....	۱۱۰
۲-۱-روش قضایی.....	۱۱۰
۳-۱-نیروهای نظامی.....	۱۱۱
۴-۱-روش فدرال.....	۱۱۱
۲-دوران پس از فروپاشی اتحاد شوروی.....	۱۱۲
۲-۱-استقلال و دگرگونی‌های سیاسی.....	۱۱۲
۲-۲-قانون اساسی.....	۱۱۳
۳-۲-ساختار حکومتی.....	۱۱۵
۲-۳-۱-قوه مقننه.....	۱۱۵
۲-۳-۲-قوه مجریه.....	۱۱۵
۲-۳-۲-قوه قضائیه.....	۱۱۶
۴-حزب‌های سیاسی.....	۱۱۷
۲-۴-۱-کمونیست.....	۱۱۷
۲-۴-۲-دمکرات تاجیکستان.....	۱۱۷
۲-۴-۲-نهضت اسلامی.....	۱۱۷
۲-۴-۲-رستاخیز.....	۱۱۹

۱۱۹	۴-۵-۲. لعل بدخشان
۱۱۹	۴-۶-۲. خلق تاجیکستان
۱۱۹	۴-۷-۲. بازسازی سیاسی و اقتصادی
۱۲۰	۴-۵-۲. گروه‌های سیاسی
۱۲۰	۴-۵-۲-۱. سازمان جوانان
۱۲۰	۴-۵-۲-۲. آریافای بزرگ
۱۲۰	۴-۵-۲-۳. جوانان آزاد
۱۲۱	۴-۶-۲. سیستم دفاعی
۱۲۱	۴-۶-۲-۱. ارتش
۱۲۱	۴-۶-۲-۱. گارد مرزبانی
۱۲۳	فصل ششم: پیوندهای خارجی
۱۲۳	۱- پیوند با کشورهای جهان
۱۲۴	۱-۱. جمهوری اسلامی ایران
۱۲۴	در آمد
۱۲۴	۱-۱-۱. پیشینه پیوند سیاسی
۱۲۵	۱-۱-۲. پیوند فرهنگی
۱۲۶	۱-۱-۳. پیوند اقتصادی
۱۲۷	۱-۲. روسیه
۱۲۸	۱-۳. آمریکا
۱۲۹	۱-۴. چین
۱۲۹	۱-۵. ازبکستان
۱۳۰	۱-۶. افغانستان
۱۳۱	۱-۷. پاکستان
۱۳۲	۱-۸. هندوستان
۱۳۳	۹-۱. ترکیه
۱۳۳	۱۰-۱. آلمان
۱۳۳	۱۱-۱. عربستان سعودی
۱۳۴	۲- پیوند با سازمان‌های بین‌المللی
۱۳۴	۲-۱. سازمان ملل متحد

۱۳۵	۲-۲- یونسکو
۱۳۵	۲-۲- سیستم ماهواره‌ای جهانی
۱۳۵	۲-۴- سایر سازمان‌ها
۱۳۷	فصل هفتم: ویژگی‌های قومی
۱۳۷	۱- نژاد
۱۴۰	۲- زبان
۱۴۱	۱-۲- زبان فارسی
۱۴۲	۲-۲- فارسی تاجیکی
۱۴۴	۳- خط
۱۴۵	۴- دین
۱۴۷	فصل هشتم: جمعیت، آموزش و پرورش، بهداشت و مسکن
۱۴۷	۱- ویژگی‌های جمعیتی
۱۴۷	۱-۱- جمعیت تاجیک‌های آسیای مرکزی
۱۴۷	۱-۲- ویژگی‌های جمعیتی تاجیکستان
۱۴۷	۱-۲-۱- جمعیت
۱۴۸	۱-۲-۲- تراکم نسبی جمعیت
۱۴۸	۱-۲-۳- ساختار جمعیتی
۱۴۹	۱-۲-۴- ترکیب نژادی
۱۴۹	۲- فرهنگ و آموزش عالی
۱۵۲	۳- بهداشت و درمان
۱۵۴	۴- مسکن
۱۵۴	۴-۱- عشایری
۱۵۴	۴-۲- روستایی
۱۵۵	۴-۳- شهری
۱۵۷	فصل نهم: بزرگان تاجیکستان
۱۵۷	درآمد
۱۵۸	۱- احمد مخدوم دانش
۱۵۹	۲- شمس‌الدین مخدوم شاهین
۱۵۹	۳- صدرالدین عینی

- ۴- عبدالرئوف فطرت..... ۱۶۱
- ۵- ابوالقاسم لاهوتی..... ۱۶۳
- ۶- میرزا تورسون زاده..... ۱۶۵
- ۷- بابا جان غفوروف..... ۱۶۵
- ۸- میر سعید میر شکراف..... ۱۶۷
- ۹- لایق شیرعلی..... ۱۶۹
- ۱۰- جلال اکرامی..... ۱۷۰
- ۱۱- بازار صابر..... ۱۷۳
- ۱۲- سعدالله اسدالله یف..... ۱۷۴
- ۱۳- کمال عینی..... ۱۷۵
- ۱۴- روزی جان احمدانف..... ۱۷۵
- ۱۵- ابوبکر ظهورالدین..... ۱۷۶
- ۱۶- رحمت نذری..... ۱۷۷
- ۱۷- گل نظر..... ۱۷۸
- ۱۸- صفیه گل رخسار..... ۱۷۹
- ۱۹- سلیم شاه حلیم شاه..... ۱۸۰
- ۲۰- سایر بزرگان تاجیک..... ۱۸۲
- فصل دهم: فرهنگ مردم تاجیکستان..... ۱۸۳
- ۱- اخلاق و عاداتها..... ۱۸۳
- ۲- آداب و جشنها..... ۱۸۴
- ۲-۱- جشن ماه حوت..... ۱۸۴
- ۲-۲- گل گردانی..... ۱۸۴
- ۲-۳- جفت براران..... ۱۸۹
- ۲-۴- سومنک پزی..... ۱۹۰
- ۲-۵- چهارشنبه سوری..... ۱۹۲
- ۲-۶- عید نوروز..... ۱۹۳
- ۳- باورها..... ۱۹۵
- ۴- ضرب المثل..... ۱۹۶
- ۵- چیستان..... ۱۹۷

۱۹۹	۶-برفی
۲۰۱	۷-دعای باران و باز داشتن آن
۲۰۵	۸-داستان
۲۰۵	۱-۸-شیر و خرگوش
۲۰۶	۲-۸-دهقان و طلادار
۲۰۶	۳-۸-چل دروغ
۲۰۷	۹-فکاهی
۲۰۷	۱-۹-به یک پول هم نمی‌ارزید
۲۰۷	۲-۹-دو خره بارش شد
۲۰۷	۱۰-موسیقی
۲۱۱	۱۱-ترانه و رقص
۲۱۳	۱-۱۱-شب مهتابی
۲۱۴	۲-۱۱-جوان نازنین
۲۱۴	۳-۱۱-دختر و پسر
۲۱۶	۱۲-ازدواج و طلاق
۲۱۷	۱۳-تولد نوزاد و ختنه‌سوران
۲۱۷	۱۴-نقش زن
۲۱۹	۱۵-هنرهای دستی
۲۲۳	۱۶-خوراک
۲۲۳	۱۷-پوشاک
۲۲۵	فصل یازدهم: اقتصاد
۲۲۵	درآمد
۲۲۸	۱-کشاورزی
۲۳۱	۲-دام‌داری
۲۳۱	۳-صنایع
۲۳۱	۱-۳-صنایع ماشینی
۲۳۴	۲-۳-صنعت جهانگردی
۲۳۴	۱-۲-۳-جاذبه‌های طبیعی
۲۳۴	۱-۱-۲-۳-اقلیم

۲۳۶	۲-۱-۲-۲ کوه‌ها، یخچال‌ها، دشت‌ها
۲۳۷	۲-۱-۲-۲ رودها
۲۳۷	۲-۱-۲-۴ تالاب‌ها و چشمه‌ها
۲۳۸	۲-۱-۲-۵ پوشش گیاهی
۲۳۸	۲-۱-۲-۶ فضاهای روستایی و عشایری
۲۳۹	۲-۱-۲-۷ شکارگاه‌ها
۲۳۹	۲-۲-۲ جاذبه‌های باستانی و تاریخی
۲۴۰	۲-۲-۲ جاذبه‌های فرهنگی
۲۴۱	۲-۲-۴ جاذبه‌های هنری
۲۴۲	۲-۲-۳ معادن
۲۴۲	۲-۴-۲ انرژی
۲۴۲	۲-۵-۲ بازرگانی
۲۴۴	۲-۳-۲ راه‌ها، حمل و نقل و ارتباطات
۲۵۲	منابع و مآخذ
۲۵۹	فهرست اعلام

به نام خداوند جان و خرد
کزین برتر اندیشه برنگذرد

پیش‌گفتار

تاجیکستان در جنوب‌خاوری آسیای مرکزی، در میان رشته‌کوه‌های شگفت‌انگیز تین‌شان، که تا چین ادامه دارد و پامیر، که تا افغانستان ادامه می‌یابد، قرار دارد و پایتخت آن، شهر دوشنبه است.

جمهوری تاجیکستان به دلیل داشتن رشته‌کوه‌های بلند، درّه‌های زیبا، دشت‌های گرم با آب و هوای معتدل، که در دامن آن‌ها پنبه‌زارها، انگورزارها، باغ‌های میوه‌گسترش دارند، و فلات بلند بیابانی، که در سردی کم‌تر از سرمای زمستان سیری نیست، از جایگاه جغرافیایی، طبیعی و استراتژیک ویژه‌ای برخوردار است.

تاجیکستان نه تنها از لحاظ شرایط اقلیمی بی‌نظیر است، بلکه از پیشینه تاریخی و فرهنگ والایی برخوردار می‌باشد. آثار باستانی و بناهای تاریخی بسیاری را در خود جای داده و راه باستانی ابریشم از سراسر تاجیکستان می‌گذشته است.

کاوش‌های باستان‌شناختی و آثار تاریخی بیانگر آن است، که سده‌های چهارم و پنجم میلادی، هم زمان با دوران یكدلی و نیرومندی تاجیک‌ها بوده است. در این زمان بود، که سرزمین، آیین و زبان یگانه تاجیکان شکل گرفت و نخستین شعر دری، در سده پنجم میلادی، عرض وجود نمود.

تاجیک‌ها، مردمانی ایرانی هستند، که علاوه بر تاجیکستان، در کشورهای افغانستان، ازبکستان و بعضی از نواحی قزاقستان، قرقیزستان (استان جلال‌آباد)، ترکمنستان (استان مرو)، ایران و ناحیه سربیکول سن‌کیانگ چین، زندگی می‌کنند.

تاجیک‌ها نماینده یکی از دیرین‌ترین فرهنگ‌های آسیای مرکزی هستند، که پیش از برآمدن ترکان در این ناحیه، در آن جا زندگی می‌کردند. به علاوه سنت مردمی که سهم بزرگی در زندگی ملت‌ها دارد، در دل فرهنگ تاجیک قرار دارد. این سنت گران‌سنگ ضمن گذر از مسیرهایی که یادآور شیوه‌های خالق ویژه فرهنگ‌های سنتی است، از روان و از تن به تن

انتقال یافته و سبب گردیده است که تاجیک‌ها نسبت به خود راستگو بمانند.

بدین ترتیب تاجیک‌ها علی‌رغم چنددهه‌زیرچیرگی اتحاد جماهیر شوروی، به دلیل وفادار ماندن به فرهنگ خویش، آزادگی خود را نگهداشته و به تاریخ خود، پایدار مانده‌اند. بنابراین بایستگی آشکار ساختن هستی تاجیک‌ها و نمایان ساختن هویت آنان در گذشته و امروز و در نتیجه ایجاد تفاهم و همکاری میان آنان و مردم تیره‌های دیگر، بیش از هر زمان احساس می‌شود. این مسائل نگارنده را برانگیخت تا اقدام به پژوهش در این زمینه و شناساندن سرزمین و مردم تاجیکستان نماید، که کتاب حاضر تلاشی در ارائه این شناخت است.

امیدوارم با پیشکش این اثر به دانش‌پژوهان، دانشمندان، دانشجویان عزیز و مردم رشید و آزاده ایران و تاجیکستان، که حاصل سال‌ها بررسی و پژوهش نگارنده است، راهگشایی در جهت شناخت زندگی تاجیک‌ها و سرزمین آن‌ها باشد و همچنین سرآغازی برای بررسی‌ها و پژوهش‌های جامع بعدی، در این کشور باشد.

انتظار نگارنده از خوانندگان گرامی و علاقه‌مند، آن است که در صورت دیدن هرگونه لغزش، برای رفع آن در چاپ‌های بعدی، با نگارنده به نشانی تهران - صندوق پستی ۱۷۷/۱۴۶۶۵ مکاتبه فرمایند.

از جناب آقای حجازی، مدیر محترم و فرهنگ دوست انتشارات بین‌المللی الهدی و کارکنان سخت‌کوش آن نهاد فرهنگی به خاطر چاپ و نشر کتاب سپاسگزارم. از تلاش‌های مدیر و کارکنان سخت‌کوش حروف‌نگاری، لیتوگرافی، چاپ و صحافی متشکرم.

ایرج افشار (سیستانی)

تهران. شهرک غرب آبان ۱۳۷۹ ه. ش